

Mesut BALCI

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi Tetkik Hakimi

Ceza Yargılamasında Tazminat Yaptırımı Hükümleri, Uzlaşma ve İş Kazası Nedeniyle Maddi Zararın Giderilmesi ile İlgili Hukuki Sonuçlar

A- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 50. Maddesine Göre Tazminat Yaptırımı

Basit taksirle yaralama suçunun 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 89/1 maddesindeki yaptırımı üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası olarak gösterilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 49. maddesine göre; bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası olarak nitelendirilmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 50. maddesine göre ise, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar arasında (b) bendinde, kısa süreli hapis cezasının "Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine," çevrilebilmesi mümkündür. Ceza mahkemesinin tazmin suretiyle giderme yaptırımına hüküm kurabileceği kabul edildiğine göre, yaptırımın miktarının da hükümde gösterilmesi gerekir. Mağdurun zararının tazmin suretiyle giderilmesi, aynı zamanda iş kazası olan

suç konusu olayda, mağdurun olay nedeniyle geçici veya sürekli işgöremezlik nedeniyle uğradığı maddi veya manevi zararın giderilmesini de kapsar. Mahkemenin, mağdurun açık beyanını alarak uğradığı maddi ve manevi zararı belirlemek suretiyle 50. maddeye göre yaptırıma çevrilmesi halinde bu yaptırımın şüpheli yönünden mağduru bağlayıcı nitelikte sayılması gerekir. Ancak, mağdurun kendisini bağlayıcı bir beyanı yok ise mahkemenin belirleyeceği maddi ve hatta manevi tazminat miktarı mağduru bağlayıcı nitelikte kabul edilemez. Bu tazminat zararın tamamını karşılamıyor ise kısmi ifadan söz edilebilir. Mağdurun, şüpheli ile diğer sorumlular hakkında ayrıca bakiye tazminat miktarı için dava hakkının bulunduğu kabulü gerekir. Sadece maddi zarar için hüküm kurulmuş ise, ayrıca manevi zararın hukuk davası ile istenilebilmesi veya sadece manevi zararın karşılanması durumunda maddi zararın ayrıca talep edilebilmesi söz konusu olabilir. Sözü edilen 50. maddenin 4. fıkrasına göre ise; taksirli suçlardan dolayı hükmo-

lunan hapis cezası uzun süreli de olsa, bu ceza, diğer koşulların varlığı halinde, birinci fıkranın (a) bendine göre adli para cezasına çevrilebilir. Bu fıkra sadece para cezasına çevrilmeyi olanaklı kıldığından, taksirli suçlarda uzun süreli hapis cezası verilmesi halinde hakimın hapis cezasını mağdurun zararını tazmine çevirmesi olanağı yoktur.

B- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51/1. Maddesine Göre Hapis Cezasının Tazminat Yaptırımı Karşılığı Ertelenmesi

Türk Ceza Kanunu'nun 51. maddesine göre; "İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir." Aynı maddenin 2. fıkrasına göre ise, "Cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşulu- na bağlı tutulabilir."

Türk Ceza Kanunu'nun 89. maddesinin 2. ve 3. ve 4. fıkralarında sayılan nitelikli taksirle yaralama suçlarında verilebilecek cezalar, TCK 51/1. maddesi kapsamında kalabileceğinden maddedeki erteleme koşullarının da varlığı halinde cezanın tazmin koşulu ile ertelenmesi söz konusu olabilir.

Burada sözü edilen mağdurun uğradığı zararın tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, aynı zamanda iş kazası olan bir taksirle yaralamanın sunucunda meydana gelen geçici veya sürekli işgöremezlik nedeniyle uğranılan maddi veya manevi zararı veya birlikte hem maddi hem manevi zararı kapsayabilir.

Sadece maddi zarar için hüküm kurulmuş ise ayrıca manevi zararın hukuk davası ile istenilebilmesi veya sadece manevi zararın karşılanması durumunda maddi zararın ayrıca talep edilebilmesi genel hukuk ilkelerine göre olanaklıdır.

Yasa maddesinde, hakimın kararında hükmedilecek zararı belirleme yöntemine ilişkin bir düzenleme yer almamıştır. Hakim, bu konuda mağdurun beyanına başvurabileceği gibi, 63. maddeye göre bilirkişi raporu da alabilir.

Mağdur, CMK 237. maddesine göre davaya katılabilir. Ceza yargılaması sunucunda eğer mahkemece verilen hapis cezası tazmine çevrilmiş veya tazmin koşulu ile cezanın ertelenmesine karar ver-

miş ise, tazmine yönelik hüküm yönünden katılanın veya şüphelinin temyiz talebi halinde isteğinin incelenmesi gerekir. Zira, tazmin edilecek miktarın mahkemece hatalı olarak çok yüksek belirlenmesi ertelemenin fiilen imkânsız hale gelmesine yol açabilir. Aynı şekilde, mağdurun tazminat miktarının düşük tutulması, mağduru ayrıca tazminat davası açmak zorunda bırakacağından bu konuda temyiz incelemesi yapılmasını gerektirir.

Gerçekte, yeni TCK ve CMK sisteminde eski TCK'nda yer alan katılma yolu ile tazminat isteme olanağını getiren 465. maddesi paralelinde bir yöntem içermemektedir. Ancak, yeni mevzuat ceza hakiminin re'sen tazminat hükmedebilmesine de imkan sağlamıştır.

Ceza hakiminin erteleme hükümlerini tazmin koşuluna bağlayarak uygulaması, bu konuda mağdurun zararını açık olarak beyan etmesi ve şüpheli tarafından da itiraza uğramaması halinde hukuki uyumsuzluğu da giderici bir rol oynayacaktır. Ceza soruşturması, kovuşturma veya yargılama aşamasında mağdur ile şüpheli arasında bir uzlaşma sağlanamamış ise hakimın hapis cezasını tazmine çevirmesi veya tazmin koşullu erteleme hükümlerini uygulaması yerinde olmayacaktır. Tarafların uzlaşma ile belirleyemedikleri zarar miktarını ceza hakiminin re'sen belirleyerek hüküm kurması mağdurun bakiye zararı için hukuk davası açmasına engel değildir. Ceza davasının hukuki uyumsuzluğu sonlandırması mümkün olmayan hallerde bu maddeleri uygulaması hukuk ile ceza yargılamasını birbirine karıştıracak bir zorlama niteliğinde kalacaktır.

C- Genel Olarak Ceza Yargılamasında Uzlaşma

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunlarında bazı suç tipleri için mağdur ile suç failinin (şüphelinin) uzlaşması ile mağdurun zararlarının giderilmesi karşılığında suç faili lehine hükümler getirilmiştir. Uzlaşma ile ilgili bu hükümlerin, suç konusu olan iş kazaları ile ilgili maddi ve manevi tazminat davalarında nasıl etki edeceği, ne gibi sorunların ortaya çıkabileceği konusunu ayrıca incelemek gerekmektedir.

İş kazası, olayda şahsi kusuru bulunan gerçek kişi işveren veya 3. kişiler bakımından suç sayılabilir. Taksirle yaralama suçu, Türk Ceza Kanunu'nun 89. maddesinde düzenlenmiştir. Taksirle

yaralamaya neden olma suçu şikayete bağlı olsun veya olmasın uzlaşma hükümlerine tabidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan uzlaşma hükümleri, iş kazasının aynı zamanda taksirle yaralama suçu oluşturması durumunda tazminat hukuku bakımından sonuçlar doğuracak niteliktedir.

Uzlaşma, Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun 253, 254 ve 255. maddelerinde düzenlenmiştir. Uzlaşma ceza soruşturması ve kovuşturması veya ceza yargılaması aşamasında yapılabilecektir.

Ceza soruşturması sırasında, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunacaktır. Şüphelinin veya mağdurun reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılacaktır. Uzlaşma teklifi taraflarca kabul edilirse, yasada tanımlanan niteliklere sahip bir uzlaşmacı C. Savcısı tarafından gerektiğinden

uzlaşma teklifi yapılmış ve taraflardan biri reddetmiş veya uzlaşma girişimi olumsuz sonuçlanmış ise artık dava aşamasında ikinci defa uzlaşma teklifi mümkün değildir. Kamu davası açılınca kadar C. Savcısı ikinci bir uzlaşma teklifinde bulunamamasına karşın, şüpheli ve mağdur kendi aralarında uzlaşmaya giderek C. Savcısı'na uzlaşma belgesi ibraz ettiklerinde de uzlaşma gerçekleşmiş olacaktır. Cumhuriyet Savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında saklayacaktır.

Uzlaşmanın sağlanması halinde, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre, "soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır." Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde

Uzlaşma hükümleri, ceza yargılaması sırasında hukuki uyumsuzluğun da çözümünü amaçlamaktadır.

de belirlenecek ve uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak (uzlaşmacı görevlendirilmemiş ise taraflar bir rapor hazırlayacak) kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte Cumhuriyet Savcısı'na verecektir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

C. Savcılığı'nda uzlaşma sağlanmış ise, CMK'nun 253. maddesine göre; "Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde, 171. maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171. maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır."

Kamu davası açıldıktan sonra suçun uzlaşma kapsamında olduğu anlaşılır ise, mahkeme de yine aynı usule göre uzlaşma hükümlerini uygulayacaktır. Ancak, kovuşturma aşamasında C. Savcısı tara-

uzlaşma raporu veya belgesi, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

Mahkeme önünde uzlaşma halinde ise, CMK. 254/2. maddesine göre "Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde; sanık hakkında, 231. maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231. maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır."

Uzlaşma hükümleri, ceza yargılaması sırasında hukuki uyumsuzluğun da çözümünü amaçlamaktadır. Ceza tehdidi altındaki şüphelinin suçtan zarar gören mağdur karşısında avantajlı bir konumu vardır. Başka bir bakış açısı ile, mağdur zaten hukuk davası ile tazmin ettirebileceği zararını neden uzlaşma ile alsın, suçlu cezasını çeksün denilebilir.

Burada mağdurun hukuk davası açmadan bir an önce zararının giderilmesini sağlamak gibi bir avantajı vardır. Kaldı ki bazen şüphelinin maddi durumu elverse bile tazmin sorumluluğunu yerine getirmemek için malvarlığını kaçırmaması söz konusu olabilir. Uzlaşmadan yararlanarak cezadan kurtulmak isteyen şüpheli, tazmin konusunda ekonomik olanaklarını zorlayacaktır. Bu yönü ile bakıldığında uzlaşma mağdurun yararlanmak zorunda olmadığı ve ancak yararlanmak isterse ekonomik yönden hukuk davasına gerek kalmadan daha çabuk çözüme giderek yararlanabileceği bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.

D- İşgöremezlik Nedeniyle Maddi Zararın Giderilmesi İçin Uzlaşma

İş kazasında, işveren gerçek kişi ise iş kazasının meydana gelmesinde doğrudan sadece işverenin şahsi kusurunun bulunması halinde, olay aynı zamanda taksirle yaralama suçunu oluşturacaktır. İşveren, ceza hukuku bakımından kusurunun varlığı halinde sorumludur. Hukuki olarak tazmin sorumluluğu ise kendi kusuruna dayanan sorumluluğuna göre daha geniş bir sorumluluk hali olan tehlike sorumluluğu ilkesine dayanır. Çoğunlukla, soruşturma aşamasında iş kazası sonucu oluşacak sürekli işgöremezlik derecesinin derhal belirlenmesi de mümkün olmayacaktır. Uzlaşma olanağı ortaya çıktığında taraflar zararı tam olarak tesbit edemez durumda olabilirler. Bu durumda, mağdur (sigortalı) ile işverenin maddi ve manevi tazminat miktarı konusunda uzlaşması sonucunda; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı ve açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağı hükmüne göre, mağdur sigortalı yeniden hukuk davası açamayacaktır. Ancak, uzlaşma belgesi içeriğinden salt maddi tazminat konusunda uzlaşma yapılmış ise manevi tazminat hakkından dolayı tazminat davası açılabilmesinin kabulü gerekir. Aksi durumda da, salt manevi tazminat için bir uzlaşma yapılmış ise mağdurun maddi tazminat davası açma hakkının bulunduğu kabulü gerekir. Uzlaşma belgesinde zarar miktarı gösterilmekle birlikte maddi veya manevi zarardan söz edilmemiş ise ne olacaktır? Burada aynen ibra sözleşmesinde olduğu gibi durumu taraflara açık-

lattırmak gerektiği düşünülebilir. Ancak, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/19 maddesinde uzlaşma sonrası, uzlaşmaya konu suç ile ilgili olarak tazminat davası açılmayacağına dair hükmünü hem maddi hem de manevi tazminat olarak anlamak gerekir. Zira, Kanun koyucu burada tazminattan söz etmiş, maddi ve manevi tazminat ayırımına gitmemiştir.

Tazmin borcunun uzlaşma ile belirlenmesi ve belirlenen para borcunun ödenmesi uzlaşmaya taraf olan sanık yönünden doğrudan kendi eyleminin sonucu olan borcun ifası anlamına gelecektir. Mağdur yan, uzlaşmada maddi ve manevi tazmin borcunun miktarını belirlemiş ve şüpheli de bu miktara razı olarak belirlenen borcu ödemişse ifa nedeniyle sona erer.

Sulh sözleşmesi ile uzlaşma karşılaştırılır ise, bildirildiği gibi sulh sözleşmesinin mevzuatta bir tanımını yer almamaktadır. Uygulamada, dava sırasında dava taraflarının iradeleri ile anlaşarak uyuşmazlığa son vermeleri hali olarak kabul edilir. Uyuşmazlık, bu sözleşme ile son bulmaktadır. Sulh sözleşmesi, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hükümlerine göre ceza davasında katılma ile tazminat talebi mümkün bulunmadığı göz önünde tutulduğunda, sadece hukuk mahkemelerinde açılan davalarda söz konusu olabilir. Uzlaşma ise, ceza soruşturması ve muhakemesi sırasında ceza mahkemesince uygulanabilecek bir müessesedir. Uzlaşma, ceza hukukunun getirdiği bir kavramdır. Uzlaşma, ancak mağdur ile şüpheli arasında olabileceğinden ve aynı olaydan dolayı değişik hukuki nedenlerle sorumlu olanların bu uzlaşmaya katılmaları olanaklı olmadığından sulh sözleşmesine göre uygulama alanı daha dar olacaktır. Sulh sözleşmesi, hukuk davasında taraf olan tüm taraflar arasında söz konusu olabilir. Sulh sözleşmesi hukuki uyuşmazlığı tamamen sona erdirir. Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu ile, uzlaşmanın gerçekleşmesi durumunda tazminat davasının açılmayacağını ve açılmış hukuk davalarından feragat edilmesinin sunucunun doğacağı hükmü getirilmiş ise de, bu sonuç sadece şüpheli açısından mağduru bağlayıcıdır. Suça iştirak eden diğer şüpheliler veya dolaylı olarak kusursuz sorumluluğu bulunanlar bakımından doğrudan sonuç doğurması genel hukuk prensiplerine aykırıdır.

Uzlaşmada, uzlaşmaya konu borcun hemen ödenmesi mümkün olduğu gibi ödeme zamanı bir takvime de bağlanabilir. Bu ödemenin aksatılması durumunda uzlaşma ceza hukuku bakımından gerçekleşmez.

Aynı iş kazasında birden fazla işçi yaralanır ise, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre uzlaşmanın ancak tüm mağdurların katılması ile gerçekleşmesi mümkündür. Yasanın mağdurların tek başına uzlaşma hakkını kullanmasını engellediği görülmektedir. Ancak, bu suç tipinde birden fazla kişinin taksirli suçla yaralanması tek suçu oluşturduğundan başka çıkış yolu da yoktur.

E- Uzlaşmanın Diğer Faillere ve Mütessesil Sorumlulara Etkisi

İş kazasında, bazen işverenin, işverenin diğer işçilerinin veya başka üçüncü kişilerin kusurlarından dolayı sorumlulukları veya bazılarının sadece hukuki sorumluluklarının bulunduğu durumlar olabilir. Bu gibi durumlarda, suç faillerinden olan işverenin veya 3. kişilerin uzlaşmaları birbirlerini veya kusursuz sorumluluğu bulunan diğer kişileri veya mütessesil sorumluluğu olanları nasıl etkileyeceği ayrı ayrı incelenmelidir.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 255. maddesine göre; "Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır." Bu durumda, birden fazla kişinin katıldığı taksirli bir yaralama olayında (örneğin çok sanıklı trafik iş kazasında) uzlaşmadan yararlanan kişi bakımından maddi tazminat davası açılmayacaktır. Ancak uzlaşmadan yararlanamayan diğer fail veya failer hakkında tazminat davasının açılmasına bir engel olmadığı ortadadır.

Uzlaşmadan yararlanan kişi, mağdurun tüm zararını karşılamış ise Borçlar Kanunu hükümlerine göre uzlaşmadan yararlanmayan diğer faile kusuru oranında rücu edebilecek midir? Uzlaşma, sadece uzlaşma hükümlerinden yararlanan faili borçtan kurtardığından, burada rücu olanağının söz konu-

su olamayacağı düşünülebilir. Ancak, uzlaşma bir nevi kısmi ifayı da içeren ibraname niteliğinde veya tamamen ifa niteliğinde olabilir. Uzlaşma, gerektiğinde uzlaştırmacının katılımı ile yapılıyor ise de taraflar uzlaştırmacının teklifi dışında bir miktar üzerinden de uzlaşmış olabilirler. Mağdur, taksirli eylemin faillerinden birisini maddi zararın tamamını karşılamaya zorlayarak uzlaşmaya razı olabilir. Borçlar Kanunu'nun 51. maddesine göre şüpheli mütessesil sorumlu ise Borçlar Kanunu'nun 68. maddesine göre mağdur (alacaklı) zararın tamamını isteyebilir. Alacaklı, (mağdur) uzlaşmada zararının tümünü istemek zorunda değildir, o failin sorumlu olduğu maddi tazminat miktarını isteyebilir. Uzlaşmada, uzlaşmaya konu borcun hemen ödenmesi mümkün olduğu gibi ödeme zamanı bir takvime de bağlanabilir. Uzlaşmada borcun ödenmesi bir takvime bağlanmış ise ödemenin aksatılması durumunda uzlaşma ceza hukuku bakımından gerçekleşmez. Ancak, uzlaşma tutanağındaki borç miktarı uzlaşmada yer alan tarafları bağlar, ancak mütessesil sorumlu olması durumunda kendi diğer borçluların durumunu ağırlaştıramayacağından diğer borçlular miktar bakımından bağlı değildir. Uzlaşma ceza hukuku bakımından takvime bağlı ödemenin zamanında yapılmaması nedeniyle gerçekleşmemiş ise de mağdur ve şüpheli bakımından bağlayıcıdır. Bu durumda, CMK 253/19. maddesinin mağdur tarafından tazminat davası açılmayacağı ve açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacağına dair hükmü de geçerli olacaktır.

Mütessesil sorumlular yönünden, uzlaşma belgesinin içeriği önem taşıyacaktır. Uzlaşma belgesi mağdur ile uzlaşan şüpheli açısından bir sulh sözleşmesi niteliğindedir. Mağdur uzlaşma sözleşmesi içeriğine göre tüm zararının tazmini yönünde hareket etmiş ise diğer mütessesil sorumlular da borçtan kurtulurlar. Uzlaşma ile maddi zararın tümünden karşılandığı anlaşılıyor ise, uzlaşan ve uzlaşma bedelini ödeyen fail bu belgeye bağlı olarak Borçlar Kanunu'nun 147. maddesine göre halef olarak rücu hakkını kullanabilir. Doğal olarak, uzlaşmada belirlenen maddi tazminat miktarı mağdurun zararından fazla ise diğer fail veya failer ile bunlardan dolayı sorumlu olanlar yargılama ile belirlenecek gerçek zarar üzerinden kusurları oranında sorumlu tutulabilirler. Uzlaşma ile tüm zarardan fazla bir tazminat ödenmesi halinde de yaptığı fazla öde-

meye uzlaşan fail katlanmak zorundadır. Uzlaşma belgesi içeriğinden, mağdurun tüm zararının karşılandığından söz edilmekle birlikte maddi zararın bir kısmı karşılanıyor ise, uzlaşma ile ödemede bulunan fail diğer faille ancak kendi kusuruna isabet eden miktar dışında kalan fazla ödemediği miktar üzerinden kusurları oranında rücu edebilecektir. Uzlaşma, kısmi ifa niteliğinde ise fail dışındaki müteselsil sorumlular da kısmen borçtan kurtulurlar.¹ Bu nitelikteki bir uzlaşma, diğer failleri ve (müteselsil borçluları) da Borçlar Kanunu'nun 145/1. maddesi hükmüne göre borçtan kurtarır.

Ceza Muhakemesi Kanunu, birden fazla failden sadece birisi uzlaşmadan yararlanır ise ancak o failin borçtan kurtulacağını düzenlemiştir. Uzlaşma durumunda, uzlaşma konusu suç nedeniyle mağdurun tazminat davası açamayacağını ve açılan tazminat davasından feragat etmiş sayılacağını öngörmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu düzenlenir iken, suç faillerinin Borçlar Kanunu'nun 51. maddesine göre müteselsil sorumlu oldukları hususu ayrıntılı olarak düşünülmemiştir. Kanunda bu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağından söz edildiğine göre uzlaşmaya konu failin taksirli suçu diğer faillerden ayrı olduğundan, yani olay her fail açısından kusuruna göre bağımsız bir suç olduğundan ancak o faile karşı tazminat davası açılmayacağını anlamak gerekir. Birden fazla fail var ise ve faillerden birisi ancak bir miktar tazminatı ödemiş ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesi hükmünün sadece bu faili sadece mağdura karşı müteselsil sorumluluktan kurtardığı söylenebilir. Uzlaşan mağdur artık bu faile karşı maddenin açık hükmüne göre müteselsil sorumluluğa dayanan bir maddi tazminat davası açamaz. Ödenen miktar kadar diğer fail ve müteselsil sorumlular borçtan kurtulabilir. Mağdur, diğer sorumlulara karşı zararının tamamen karşılanmadığı gerekçesi ile müteselsil sorumluluğa dayalı olarak maddi tazminat davası açabilir. Diğer sorumlular, BK. 51. maddesine göre uzlaşma ile ceza yargılamasından kurtulan faile karşı rücu haklarını kullanabilirler.

İş kazalarında müteselsil sorumluluk, sadece eksik teselsül hükümlerinin uygulanmasını gerektirir. Borçlar Kanunu'nun 51. maddesine göre; "Müteaddit kimseler muhtelif sebeplere göre (haksız muamele, akit, kanun) binaen mes'ul oldukları takdirde haklarında, birlikte bir zarar vukuuna se-

bebiyet veren kimseler hakkındaki hükümlere göre muamele olunur." Madde eksik teselsülün muhtelif nedenlerle sorumluluk halinde uygulanacağını açıklamaktadır. Aynı iş kazasında her biri farklı kusurlu hareketleri ile müşterek bir zarara neden olanların fiilleri aynı sonucu meydana getirmekle birlikte birbirinden bağımsız olduğundan eksik teselsül söz konusudur. Tam teselsülün söz konusu olması için haksız fiilin meydana getirilmesinde Borçlar Kanunu'nun 50. maddesinde "birlikte bir zarar ikasından söz edildiğine göre bir irade birliği aranır ki, taksirde irade birliği mümkün değildir. Zarar verenler birbirinden habersiz olarak hareket etmişler ise tam teselsül oluşmaz."²

Borçlar Kanunu'nun 51/2 maddesi eksik teselsülde muhtelif nedenlerle sorumlu olanların rücu haklarını da düzenlemiştir "Kaideten haksız bir fiil ile zarara sebebiyet veren kimse en evvel, tarafından hata vaki olmamış ve üzerine borç alınmamış olduğu halde kanunen mes'ul olan kimse en sonra zaman ile mükellef olur." Maddenin açık hükmüne göre haksız fiili işleyen ve kusurlu hareketi ile neden olan diğer sorumluların en son rücu edebileceği kişidir. Aynı olayda haksız fiilden dolayı birden fazla sorumlu var ise burada da 50. madde hükmü uygulanarak, hakim rücuun şümul ve derecesini tayin edilecektir. Hakimin burada yapacağı iş taksirle zarara neden olanların her birinin kusur oranına göre belirleyeceği zarar miktarına göre rücu hakkını kullandırmak olacaktır.

F- Manevi Tazminatın Uzlaşma ile Ödenmesi

Uzlaşma hükümlerine göre mağdurun sadece maddi zararı giderilmiş, ancak, manevi zararı giderilmemiş ise doğal olarak mağdurun manevi zararının ayrıca dava konusu yapılabileceğinin kabulü gerekir. Uzlaşma kapsamına girmeyen ve uzlaşma tutanağında söz edilmeyen zararların ayrıca hukuk mahkemelerinde dava yolu ile istenmesi mümkün olmalıdır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu içtihatlarına göre manevi tazminat bölünemez. Suç faillerinden bir tanesi uzlaşma ile manevi zarar adı altında bir miktar ödemede bulunur ise, artık mağdurun tüm manevi zararı giderilmiş olacaktır. Olayın diğer failleri ve diğer müteselsil sorumlular da artık bu uzlaşma nedeniyle mağdura karşı borçtan kurtulurlar.

Borçlar Kanunu'nun 51. maddesine göre müteselsil sorumlu olarak uzlaşma ile manevi zararı karşılayan fail ancak diğer faillere karşı kusurları oranında rücu hakkını kullanabilir.

CEZA MUHAKEMESİ KANUNU'NUN UZLAŞMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ

Uzlaşma

Madde 253 - (Değişik: 6/12/2006-5560/24 md.)

(1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar.

b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3.....

(2) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

(3) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez.

(4) Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Cumhuriyet savcısı uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

(5) Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatılır.

(6) Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle

mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.

(7) Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.

(8) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

(9) Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, Cumhuriyet savcısı uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilir veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirebilir.

(10) Bu Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.

(11) Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısınca uygun görülen belgelerin birer örneği verilir. Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır.

(12) Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir.

(13) Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.

(14) Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya talimat verebilir.

(15) Uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte Cumhuriyet savcısına verir.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır.

(16) Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaşmalarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.

(17) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

(18) Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.

(19) Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

(20) Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.

(21) Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez.

(22) Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.

(23) Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak bu Kanunda öngörülen kanun yollarına başvurulabilir.

(24) Uzlaştırmacının uygulanmasına ilişkin hususlar, yönetmelikle düzenlenir.

Mahkeme tarafından uzlaştırma

Madde 254 - (Değişik: 6/12/2006-5560/25 md.)

(1) Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen esas ve usûle göre, mahkeme tarafından yapılır.

(2) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.

Birden çok fail bulunması hâlinde uzlaşma

Madde 255 - (1) Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.

DİPNOTLAR

1 Canyon shf. 47.

2 Akıntürk shf. 128.

KAYNAKÇA

- Dr. Murat Canyon - Mütessesil Borçlulukta İç ve Dış İlişkiler. Kasım 2003.
- Dr. Turgut Akıntürk - Mütessesil Borçluluk, Ankara, 1971.
- Prof. Dr. İlhan Ulsan - Borçlar Hukuku ve İş Hukuku Açısından İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu, 1990.
- Yrd. Doç. Dr. Levent Akın - İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu ve Bundan Doğan Tazminat Davaları Açısından Yargıtay'ın 2002 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi.
- Prof. Dr. Haluk Tandoğan - Mesuliyet Hukuku, Ankara, 1961.